

Володимир Наконечний,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування ХарPI НАДУ,
Голова адміністрації Ленінського району
Харківської міської ради

Методологічна експлікація державно-управлінських процесів на рівні міста

У статті здійснено методологічну експлікацію державно-управлінських процесів на рівні міста, розроблено методологію "імплантованої самоврядності" щодо управління містом.

Ключові слова: державне управління, управління містом, методологія "імплантованої самоврядності".

The article is methodological explication of state-administrative processes at the city developed a methodology "implanted self-government" to control the city.

Key words: public administration, city management, methodology "implanted self-government".

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, зумовлюють необхідність подальших перманентних змін, які неможливі без ґрунтового наукового супроводу. Вагомого значення проблеми методології набувають у зв'язку із сучасним бурхливим розвитком науки, з тенденцією до вищого рівня узагальнення. Методологія як система принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності потребує постійного вдосконалення. Тому процеси державного управління, теорія та практика управління на рівні міста потребують якісного наукового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наука державне управління досить широко розглядає питання управління містом. Управлінські проблеми організації міського врядування, управління містом є предметом багатьох досліджень, зокрема ключові питання розглядаються в наукових працях В.Авер'янова, В.Бабаєва, В.Бакуменка, О.Бойка-Бойчука, В.Вакуленка, В.Во-

ротіна, В.Дорофієнка, І.Дробота, В.Князева, В.Куйбіди, Н.Нижник С.Саханенка, Ю.Шарова та ін.

Науковці зробили вагомий внесок у дослідження сучасних моделей міського управління, але методологічна експлікація державно-управлінських процесів на рівні міста ще не набула ґрунтового вивчення.

Мета статті полягає у здійсненні методологічної експлікації державно-управлінських процесів на рівні міста в межах науки державного управління.

Виклад основного матеріалу. В оцінках суспільства, людської діяльності, політико-правових відмінностей сучасності Ф.Хайєк виділяв дві пріоритетні точки зору, які сформувалися в рамках філософських шкіл, що відносили себе до раціоналізму. Ці погляди відрізняються кардинальним чином, оцінюючи по-різному модель людської діяльності [1, с. 8].

Перший тип раціональності Ф.Хайєк означив як "конструктивістський раціоналізм". У контексті цієї теорії, яку певним чином взяла на озброєння ідеологія соціалізму, вважається, що людські інституції створені "зверху" завдяки всемогутності розуму людини. Тобто задум розуму (планування) наразі є первинним. На думку Ф.Хайєка, конструктивістський раціоналізм - помилкова концепція, оскільки не можливо передбачити наперед усі перипетії буття індивіда. Людські інституції не могли бути створеними заздалегідь із наперед визначеною метою, оскільки випадковості завжди коригують навіть бездоганий план.

Другий тип раціональності - "еволюційний раціоналізм" - більш притаманний для ідеології лібералізму. У контексті цієї теорії вважається, що той порядок у суспільстві, який ми спостерігаємо сьогодні, виникав поступово за допомоги механізмів спонтанності. Упорядкованість суспільства не була наслідком певних чітко спланованих дій, вона постала як наслідок "процесу, в якому практики, які спершу сприймалися з іншою метою або навіть випадково, зберігалися, оскільки забезпечували превалювання групи, в якій вони з'являлися, над іншими" [1, с. 10].

Разом із тим конструктивістський раціоналізм був пріоритетним тривалий час, особливо стосовно оцінки суспільно-політичного буття, взаємодії держави та суспільства тощо. У результаті випадкові дії суб'єктів політики презентувалися як довільні людські рішення, або звичайні емоції, або ж акти волі. Втім, вони не оцінювалися як певні необхідні умови наявних фактів, що створюють поле упорядкованості окремої суспільної сфери, сприяючи її безконфліктному існуванню.

Таким чином, виявлення спонтанних механізмів, що забезпечують існування певного типу порядку, який, не будучи ніким запланований, виникає внаслідок розрізнених дій індивідів у окремій суспільній сфері, можливе в контексті теорії еволюційного раціоналізму.

На думку Ф.Фукуями, сьогодні найбільш важливою проблемою світового співтовариства є побудова сильної держави. Адже слабкі держави стикаються з масою проблем (СНІД, бідність, наркоманія тощо) [4, с. 5]. Для сучасних політиків одне з основних завдань полягає "у пом'якшенні державної влади, у спрямуванні її активності у сферу дотримання законності людьми, яким вона служить, та в регулюванні використання влади згідно із законом" [4, с. 13].

Разом з тим слід зазначити, що створення сильної держави аж ніяк не означає зменшення чи обмеження її функцій. Ф.Фукуяма виділяв пріоритетні функції на трьох рівнях (мінімальні функції; проміжні функції та активні функції) лише стосовно двох сфер впливу - "види протидії ринку" та "підвищення соціальної забезпеченості" [4, с. 22]. Отже, сфера впливу держави на суспільство (коли на уряд покладаються різні функції) має бути обмеженою. Але держава має бути сильною, тобто бути здатною планувати та впроваджувати в життя певний політичний курс і забезпечувати підпорядкування законам. Відповідно, основою сили держави є, насамперед, дотримання законів.

Відмінність між двома аспектами державності - обмежена сфера впливу держави та сильні ефективні державні інститути - дає змогу створити матрицю для розмежування ступеня державності в різних країнах (див. рисунок). Вісь Y - це сила державних інститутів, а вісь X - сфера впливу державних інститутів. США перебуває в квадранті II, оскільки тут високий рівень сили державних інститутів (їхнє дотримання закону, строге впровадження запланованого політичного курсу тощо). Разом з тим сфера впливу державних інститутів у США (вісь X) строго обмежена.

Державність та ефективність [4, с. 29]

Для СРСР був характерним високий рівень як сили державних інститутів, так і рівень сфери їх впливу на суспільне життя. Тобто державою регулювалися іноді навіть суто приватні справи індивідів, що суттєво обмежувало свободу людини.

Сьогодні Україну стосовно означених характеристик державності та ефективності можна, на наш погляд, розмістити у квадранті IV, коли інститути держави видаються слабкими (насамперед через недотримання законів та стабільного політичного курсу), а рівень втручання держави в суспільні сфери надто високий.

Отже, завдання державної влади в Україні полягає в посиленні інститутів держави та зниженні їхнього впливу на суспільне життя. Це вимагає радикальних підходів у переосмисленні проблематики управління, зокрема на регіональному рівні та рівні міста. Необхідно "відпустити" певні сфери суспільного буття з-під пильного ока державної влади. Адже повна лібералізація всіх сфер життя може зруйнувати політичну систему країни, оскільки, як уже зазначалося, у нас слабкі політичні інститути. Виокремлення таких суспільних сфер, де буде послаблюватися вплив держави, можна здійснювати в контексті підходу "вбудований лібералізм".

Підхід "вбудованого лібералізму" (або "компромісного лібералізму"), на думку Д.Харві, слід тлумачити наступним чином: ринкові процеси, діяльність бізнесових структур та корпорацій відбуваються "в умовах соціальних та політичних обмежень і в рамках прийнятого законодавчого простору, який іноді стримує, а іноді стимулює розвиток економічної та промислової стратегії" [5, с. 22]. Тобто держава накладає певні обмеження на окремі галузі економіки чи структури бізнесу. Адже, активно втручаючись у промислову політику, держава тим самим сприяє забезпеченню рівня соціального добробуту, створюючи, приміром, такі системи соціального забезпечення, як освіта чи охорона здоров'я. Під державне регулювання підпадають, зокрема, сфери атомної енергетики, добування вугілля, авіабудівництва, виробництва сталі тощо. Відповідно найчастіше під протекторат держави потрапляють ті галузі економіки, від яких певним чином залежить національна безпека в країні.

У "вільне плавання" (у контексті методологеми "вбудованого лібералізму") держава може відпустити окремі бізнесові структури в певних галузях економіки, ймовірно збанкрутування яких не здатне зруйнувати її економічний простір. Разом з тим на ці структури також накладаються певні обмеження (соціального та морального характеру).

Своєрідно тлумачить поняття "вбудованого лібералізму" Г.М.Куц, пропонуючи застосовувати його щодо освітньої сфери, зокрема стосовно реорганізації навчальних планів у ВНЗ [3, с. 199-200]. На сьогодні, зазначає вона, структура навчального плану в цілому формується "зверху" (університет-

ськими та міністерськими структурами). Водночас дозволяється певну вибірково частину навчальних дисциплін формувати "знизу" (студентам). Втім, студенти можуть використовувати лише вже існуючі вибіркові дисципліни (які часто нав'язуються "зверху"). За умов втілення принципу "вбудованого лібералізму" студентам не буде надаватися список існуючих навчальних курсів для вибору, складених викладачами. Натомість за допомогою системи соціологічних опитувань будуть виявлятися ті ніші знань, в яких студенти вважають себе обділеними. "Звичайно, в результаті можна отримати конгломерат ідей, де будуть змішані вкупі проблеми риторики, тероризму, нанотехнологій, іміджевих стратегій, конспірології тощо. Але кроки назустріч стосовно створення окремими (креативно мислячими) викладачами таких навчальних дисциплін у майбутньому дозволять осучаснювати "парк" навчальних курсів, пристосовуючи його до потреб сучасної динамічної епохи" [3, с. 200].

Отже, схожі стратегії можна застосовувати і в інших сферах суспільно-політичного буття. Застосовуючи такий підхід щодо проблематики державного управління, означимо його терміном "імплантована самоврядність". Певним чином конституційований нами методологічний підхід корелює зі стратегією "вбудованого лібералізму", сприяючи виокремленню "острівків" самоврядності в різноманітних суспільних сферах. Втім, наявні й відмінності.

Так, для дослідження управління містом, з нашої точки зору, однією з пріоритетних виступає методологічна стратегія "державництво", виділена М.Говлетом та М.Рамешом [2, с. 50]. Ця методологія поєднує індуктивний підхід ("знизу вгору") у розумінні суспільно-політичної реальності та дослідження організацій (політичних інститутів, соціальних груп тощо) як базових одиниць аналізу. Тобто варто дотримуватися "м'якої" версії цього підходу, згідно з якою держава не домінує тотально над іншими організаціями, а лише зосереджується на пошуку точок дотику із суспільством, спрямовуючи в оптимальне русло означену взаємодію. Відповідно, пропонований нами методологічний підхід "імплантована самоврядність" спрямований на пошук означених точок взаємодії між державою та суспільством.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Як зазначалося вище, ефективна держава має поєднувати в собі сильні державні інститути та слабкий вплив цих інститутів на суспільне життя. Тобто сила інститутів полягає в чіткому дотриманні законів та стабільного політичного курсу, прогнозованості тощо. А вплив інститутів на суспільне життя має бути невисоким, оскільки індивід вправі регулювати власне життя, не оглядаючись на державу. Методологія "імплантованої самоврядності" здатна сприяти послабленню впливу державних інститутів на суспільні сфери життя, виявляючи ті сфери, де індивіди зможуть самостійно

організувати ту чи іншу діяльність. Також ця методологія сприятиме виявленню тих функцій державної влади, яких можна позбавитися, передаючи їх на рівень громад.

Завдання державної влади в сучасній Україні полягає в посиленні інститутів держави та зниженні їх впливу на суспільство. Це вимагає радикальних підходів у переосмисленні завдань державного управління в напрямі "виведення" певних сфері суспільного буття з-під пильного ока державної влади.

Таким чином, за допомогою конституйованого методологічного підходу "імплантована самоврядність" можна експлікувати державно-управлінські процеси на рівні міста, виявляючи ті суспільні сфери, які не потребують надмірної управлінської уваги з боку органів влади.

Подальші дослідження будуть корисними в напрямі узагальнення методологією "вбудованого лібералізму", "імплантованої самоврядності" та розробки на їх базі конкретних пропозицій щодо покращення управління містом.

Список використаних джерел

1. *Гайек Ф. А.* Право, законодавство і свобода. Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії / Фрідріх Август фон Гайек ; [пер. з англ. В. В. Дмитрук]. - К. : Аквілон-Прес, 2000. - Т. I-III. - 448 с.

2. *Говлет М.* Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / Міхаель Говлет, Магадеван Рамеш ; [пер. з англ. О. Рябова]. - Львів : Кальварія, 2004. - 264 с.

3. *Куц Г. М.* Ліберальні трансформації політичного простору : монографія / Г. М. Куц ; [за наук. ред. Ю. І. Макара]. - Х. : Віровець А. П. "Апостроф", 2011. - 300 с.

4. *Фукуяма Ф.* Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке / Фрэнсис Фукуяма ; [пер. с англ. О. Э. Колесникова, Н. Г. Кротовской, В. С. Кулагиной-Ярцевой и др. ; под общ. ред. О. Э. Колесникова]. - М. : АСТ : АСТ МОСКВА : ХРАНИТЕЛЬ, 2006. - 220, [4] с. - (Philosophy).

5. *Харви Д.* Краткая история неоллиберализма. Актуальное прочтение / Дэвид Харви ; [пер. с англ. Н. С. Брагиной]. - М. : Поколение, 2007. - 288 с.